

MITEN KÄY HYVINVOINTIVALTION DEMOKRAATTISELLE NATIONALISMILLE

Pauli Kettunen

Emeritusluento 25.11.2022

VAUHTIA KÄÄNTEISTÄ

- ❑ ”käännne” toisensa jälkeen kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksessa viime vuosikymmeninä
- ❑ ”kielellinen käänne”, ”transnationaalinen käänne”
- ❑ yrityksiä yltää maailmamme hahmottamisen ja käsitteellistämisen itsestäänselvyyksiin
- ❑ transnationaalinen historia ja käsitehistoria lähestymistapoina nationalismin ja hyvinvointivaltion tutkimuksessa

HYVINVOINTIVALTIO JA NATIONALISMI

- ❑ nationalismi poliittisena käsitteenä: tuomittavia toisten ajattelu- ja toimintatapoja
- ❑ nationalismi analyttisena käsitteenä: kansakunnan ja kansallisvaltioista muodostuvan maailmanjärjestyksen oikeuttamista ja itsestäänselväksi tekemistä
- ❑ nationalismi pohjusti hyvinvointivaltion rakentamista, hyvinvointivaltion rakentaminen muutti nationalismia
- ❑ pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden demokraattinen nationalismi ja sen kyseenalaistuminen ...
 - ... kapitalistisen markkinatalouden globalisoituessa
 - ... pääoman, ihmisten, informaation ja elämisen uhkien ylitrajaisen liikkuvuuden kasvaessa
 - ... kovan turvallisuuden uudelleen korostuessa
- ❑ kansallisvaltio hyvinvointivaltiona, kilpailuvaltiona, turvallisuusvaltiona

HYVINVOINTIVALTIO KANSALLISISSA KERTOMUKSISSA

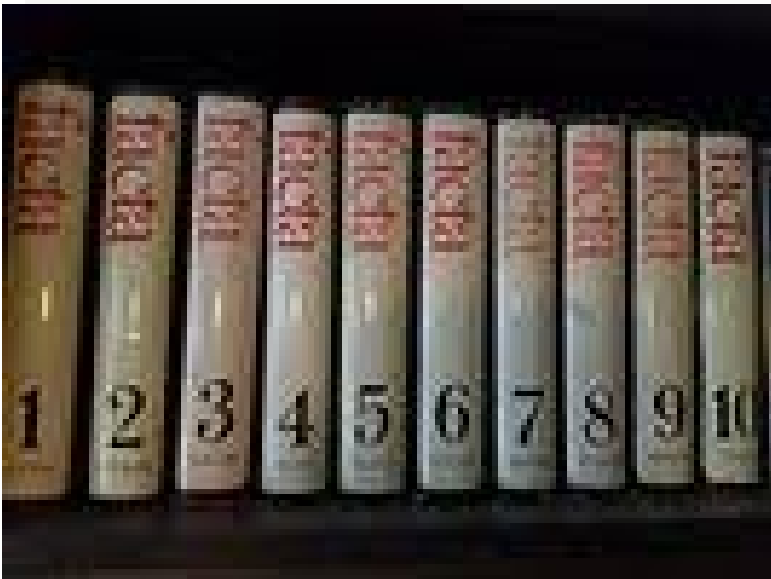
- hyvinvointivaltio on rakentunut Pohjoismaissa
 - ... ihmisten elämänmenoon ja -hallintaan
 - ... kansallisiin identiteetteihin
 - ... kansakunnan kuviin
 - ... kansallisen yhteishyvän määrittelyihin
 - ... historialliseen tietoisuuteen
- nykyisten kansallisten kertomusten keskeinen (pohjoismainen) osa
- Ruotsissa kamppailu hyvinvointivaltion historian ja ”pohjoismaisen mallin” omistamisesta ja siten kansallisen historian hallinnasta
- Suomessa kansallisen selviytymisen kertomus: 1900-luvun sodat ja hyvinvointivaltion rakentaminen; hyvinvointivaltio yhteisenä kansallisena projektina

”KÄYTETÄÄN USEIN IRONISESSA MERKITYKSESSÄ”

”**hyvinvointivaltio**, ruots. *välfärdsstat*, engl. *welfare state*, nykyaikaisista teollistuneista maista käytetty nimitys, joka viittaa niille tyypilliseen korkeaan elintasoon sekä lähes aukottomaan sosiaalihuoltoon. Sanontaa käytetään usein ironisessa merkityksessä tarkoittamaan valtiovallan kaikille alueille ulottuvaa yksityiskohtaista säätelyä ja yksilönvapauden rajoituksia. H:n tyypillisiä epäkohtia ovat lisäksi oma-aloitteisuuden käyminen merkityksettömäksi, vapaa-ajan käytön kasvavat ongelmat sekä liikalihavuuden ja siihen liittyvien rappeutumissairauksien yleistymisen.”

Facta – 10-osainen tietosanakirja, 3 GAS-ISL. Neljäs painos (1974)

“Hyvinvointivaltio” ja “hyvinvointiyhteiskunta” puolueiden ohjelmissa (POHTIVA-tietokanta, <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/>)

ohjelman hyväksymis- vuosi	ohjelmia, joissa <i>hyvinvointivaltio</i>	ohjelmia, joissa <i>hyvinvointiyhteiskunta</i>	suomenkielisiä ohjelmia POHTIVA-tietokannassa
1950-1959	2	-	17
1960-1969	5	1	42
1970-1979	4	2	161
1980-1989	6	5	119
1990-1999	31	49	145
2000-2009	44	57	228
2010-2019	78	61	353
2020-2022	21	11	60

SAK

Operaatio

Hyvinvointivaltion pelastus

Väestö vanhenee ja menot kasvavat.
Katso, millä keinoilla pelastetaan
hyvinvointivaltio.

SAK 2019

**Haluamme pelastaa
hyvinvointivaltion. Rakentaa
siitä entistä ehomman ja
maailman myllerryksissä
kestävän.**

*Vihreät, Hyvinvointivaltio-
ohjelma 2015*

**Esitämme Suomelle *Kasvu maksaa velan –
jälleenrakennusohjelmassa laajaa kasvua
tukevaa rakenneohjelmaa työllisyyden parantamiseksi ja
hyvinvointivaltion turvaamiseksi.*
*Elinkeinoelämän Keskusliitto 2020***

***Hyvinvointivaltion pelastaminen ja kehittäminen
onnistuu vain taloudellisella kasvulla ja sen
tuomilla resursseilla.***

**Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo
24.8.2022.**

**Perussuomalaiset haluaa
sosiaalipolitiikassa
huomion perusasioihin, suomalaisiin,
vastuuta kantaviin yksilöihin,
toimiviin yhteisöihin ja järkevään
politiikkaan
– me haluamme hyvinvointivaltion
takaisin!
*Perussuomalaisten sosiaalipoliittinen
ohjelma 2019***

KESTÄÄKÖ HYVINVOINTIVALTIO UUTTA SUOSIOTAAN?

- ❑ hyvinvointivaltion rapautuminen on suosittu tutkimusteema, mutta ...
 - ... ”hyvinvointivaltio” ei ole häviämässä vaan aiempaa suositumpi käsite poliittisissa puheissa ja ohjelmissa
 - ... uusliberalismin nousuun 1980- ja 1990-luvulla liittyneet vaatimukset hyvinvointivaltion purkamisesta ovat jääneet taka-alalle
- ❑ hyvinvointivaltion pelastaminen on tavoite, joka pyhittää keinon, ja keino, joka pyhittää tavoitteen, mutta ...
 - ... kestäväkö hyvinvointivaltio keinoja, joilla sitä pelastetaan?
 - ... mitä pelastetaan, kun pelastetaan hyvinvointivaltiota?

HYVINVOINTIVALTIO MENNEISSÄ TULEVAISUUKSISSA

- ❑ ”hyvinvointivaltio”-käsitteen käyttö laajeni, kun hyvinvointivaltion laajeneminen päättyi
- ❑ hyvinvointivaltio ei syntynyt yhteisestä kansallisesta projektista
 - ... vaan ristiriitojen ja kompromissien tuloksista, myös toiminnan tarkoittamattomista seurauksista
- ❑ hyvinvointivaltio ei syntynyt kansallisesti sulkeutuneessa maailmassa
 - ... vaan kansainvälisten vuorovaikutusten, riippuvuuksien ja ristiriitojen kentässä, yhteiskuntajärjestelmien kansainvälisen kamppailun maailmassa
- ❑ yhteiskuntajärjestelmien kamppailuun kytkeytynyt hyvinvointivaltion kritiikki – joka osaltaan hyvinvointivaltion rakentamisen voimana

HYVINVOINTIVALTION OIKEISTOLAINEN KRITIIKKI

- yksilön vapauden rajoittaminen julkisen ja kollektiivisen sääntelyn tietä
- perheen ja yhteisöllisyyden rapauttaminen valtiolle siirrettävän vastuun myötä
- yritteliäisyyden heikentäminen vähentyvän itsevastuun, lisääntyvän verotuksen ja laajentuvan sääntelyn myötä
- (kristillisen) moraalin madaltuminen etuitsekkyiden tietä
- demokratian kaventuminen etujärjestövallan myötä
- kalteva pinta sosialismiin

HYVINVOINTIVALTION VASEMMISTOLAINEN KRIITIKKI

- katteeton lupaus siitä, mikä mahdollista kapitalismin rajoissa
- täyttää kapitalistisen talouden asettamia työvoiman uusintamisen tarpeita
- kaventaa demokratiaa kontrolloimalla köyhiä ja sumentamalla työväestön luokkatietoisuutta
- koettaa pelastaa kapitalismin siihen vääjäämättä kuuluvilta kriiseiltä ja luokkaprotesteilta

HYVINVOINTIVALTIOLLINEN ODOTUSHORISONTTI

- ❑ kansainvälisen talouden ja kansallisen yhteiskunnan suhde poliittisella agendalla 1800-luvulta lähtien, ”työväenkysymys”, ”sosiaalinen kysymys”
- ❑ sosiaalipolitiikan perusteluihin sekä luokkaristiriitojen tasoittaminen että kansakunnan menestys talouskilpailussa
- ❑ kansallisen yhteisedun pohjoismaisiin määrittelyihin 1930-luvulta lähtien
 - ... organisoitujen luokkaintressien kompromissit ja tieteeseen perustuva suunnittelu
 - ... yhteiskunnan muutos itseään vahvistavina prosesseina, noidankehät käännettävissä hyväksi kehiksi
 - ... sosiaalinen tasoitus, talouskasvu, laajeneva demokratia
- ❑ pohjoismainen viitekehys, Suomessa Ruotsi tulevaisuuden koodina, mallina ja uhkana

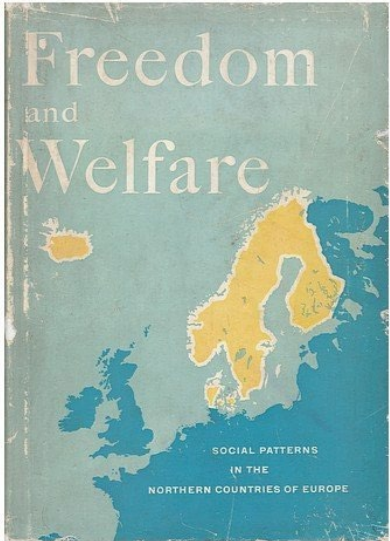
”Kansanvalta, sosiaalinen tasoitus ja taloudellinen kasvu näyttävät nyky-yhteiskunnassa kytkeytyvän onnellisella tavalla toisiinsa.”

”Jos mielimme Ruotsin ja Neuvostoliiton, kahden kasvutietoisien ja -kykyisen kansan, välissä jatkaa omaa elämäämme, me olemme tuomitut kasvamaan.”

Pekka Kuusi: *60-luvun sosiaalipolitiikka* (1961)

YHTEISKUNTAJÄRJESTELMIEN KAMPPAILU UUDISTUSVOIMANA

Pohjoismaiden
sosiaaliministeriöiden
yhteinen kirja 1953.

- yhteiskuntajärjestelmien kamppailu oli pitkäaikaisempi ja monivivahteisempi ilmiö kuin kylmän sodan itä–länsi-konfrontaatio
- sosialistisen muutoksen edistäminen tai estäminen sosiaalipoliittisten uudistusten perusteluissa 1800-luvulta lähtien
- kylmän sodan järjestelmäkonflikti avasi poliittista mielikuvitusta neuvostokommunismiin ja amerikkalaiseen kapitalismiin sitoutumattomien muutosvisioiden kehittelylle
- kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän sosialistinen kritiikki kehysti työväenliikkeen sosiaali- ja koulutuspoliittisia vaatimuksia ja saavutuksia
- sosialistisen muutoksen uhka edisti myöntövyyttä ja mukautumista sosiaali- ja koulutuspoliittisiin uudistuksiin
- konvergenssiteoreettiset ja ”keskitien” visiot: modernisoituvan yhteiskunnan yleiset kehityskulut sosialismin ja kapitalismin vastakkainasettelun yläpuolella
- keskenään kamppailleet yhteiskuntavisiot ja virheelliset ennusteet motivoivat reformeja, joista rakentui hyvinvointivaltio

DEMOKRAATTINEN NATIONALISMI POHJOISMAISEN HYVINVOINTIVALTION RAKENTAMISESSA

- ❑ vahva valtio, syntytaustana poliittisen ja uskonnollisen vallan yhteys
- ❑ kansallisvaltioksi kansainvälisten vuorovaikutusten, riippuvuuksien ja ristiriitojen kentässä, suuri riippuvuus kansainvälisestä taloudesta
- ❑ kansallinen yhteiskunta poliittisen toimijuuden, solidaarisuuden ja luokkaristiriitojen kehikseksi
- ❑ vapaan talonpojan idealisoitu perintö; kapitalismin henki; sosialismin utopia
- ❑ ”pohjoismaisen demokratian” alivaltiolliset elementit hyvinvointivaltioon: paikallinen itsehallinto, yhteiskunnalliset liikkeet, työmarkkinoiden sopimusjärjestelmä
- ❑ valtiota ja yhteiskuntaa yhdistävän demokratian perspektiivi

Rhetorics of Nordic Democracy

Edited by Jussi Kurunmäki & Johan Strang

Studia Fennica
Historica

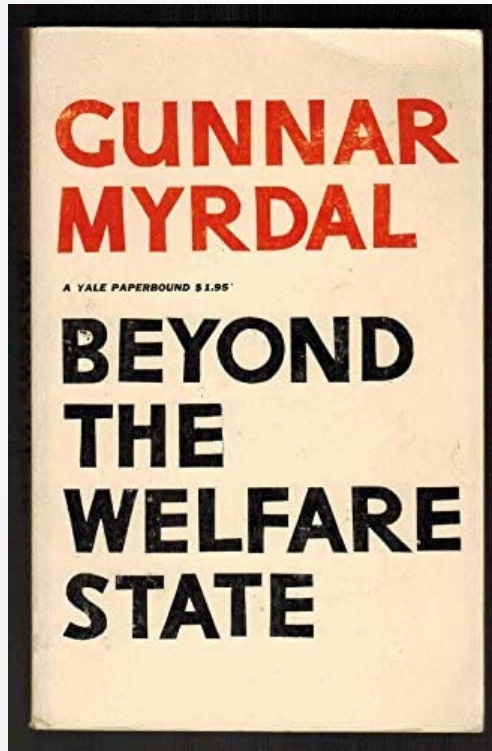
DEMOKRAATTINEN NATIONALISMI POHJOISMAISEN HYVINVOINTIVALTION TOIMINTATAVOISSA

- ❑ ristiriitojen, kompromissien ja vähittäisuudistusten tietä
 - ... sosiaaliturvajärjestelmät, julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut
 - ... julkinen koulutusjärjestelmä
 - ... tuloeroja tasoittava verotus
 - ... työmarkkinoiden kollektiiviset sopimukset
- ❑ julkinen ja kollektiivinen sääntely ...
 - ... kanavoinut laajaa intressien kirjoa (työehtosopimukset, komiteat, kolmikanta)
 - ... hyödyntänyt vapaaehtoisia järjestöjä ongelmanmäärittelyssä, valmistelussa ja toimeenpanossa
 - ... edistänyt työllisyyttä ja työmarkkinaliikkuvuutta
 - ... lisännyt yksilön autonomiaa vähentämällä perheeseen ja työhön liittyviä alistus- ja riippuvuussuhteita

DEMOKRAATTINEN NATIONALISMI POHJOISMAISESSA SOSIAALISESSA KANSALAISUUDESSA

- ❑ hyvinvointivaltio
 - ... ongelmia määritteleviä, yhteiskunnallisia suhteita muovaavia, yksilön elämänmenoa rakenteistavia ja jaksottavia käytäntöjä
 - ... palkkatyöyhteiskunnan rakentamista
- ❑ työn eetos: jokaisella oikeus täyttää velvollisuutensa tehdä työtä
- ❑ naisten ansiotyön poliittisten merkitysten muutos
 - ... aiemmin sosiaalinen ongelma tai toimeentulon välttämättömyys
 - ... 1960-luvulta lähtien henkilökohtaisen vapauden lähde ja tasa-arvon kysymys
 - ... työmarkkinoiden eriytyneisyys sukupuolen mukaan
- ❑ ”sosiaalinen kansalaisuus” muutakin kuin yksilön sosiaaliset oikeudet
 - ... tasavertaisuus sosiaalisten suhteiden osapuolina
 - ... heikomman suojeleminen ja tasa-arvoinen kansalaisuus

1960

POHJOISMAISEN HYVINVOINTIVALTION KANSALLISET RAJAT JA ITSEKRIITTINEN POTENTIAALI

“The democratic Welfare State in the rich countries of the Western world is protectionist and nationalistic.”

“Undoubtedly, the Welfare World is very much more difficult to bring about than the national Welfare State.”

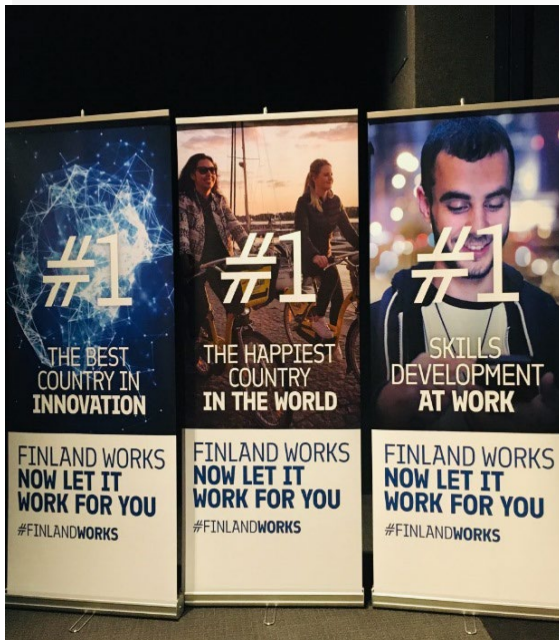
HYVINVOINTIVALTION DEMOKRAATTISEN NATIONALISMIN KYSEENALAISTUMINEN

- globalisoituvan kapitalismin ja kansallisen hyvinvointivaltion uudet jännitteet 1980-luvulta lähtien
- demokratian ja markkinatalouden uusliberalistinen samastaminen kylmän sodan voiton perspektiivistä
- markkinakilpailu myös julkiselle sektorille, itseään tuotteistavan yrittäjän ihanne työelämään
- globaalin hallinnan ja EU-integraation ylikansallisuus ja kiistanalaisuus
- nationalismin voima
 - ... ei ainoastaan protektionistisissa ja muukalaispelkoisissa reaktioissa pääoman, ihmisten ja informaation ylijarjaiseen liikkuvuuteen
 - ... vaan myös siinä, miten kansallisen kilpailukyvyn ja kansallisen turvallisuuden tavoitteet ohjaavat poliittisia ongelmanmäärittelyjä
- kilpailuvaltio ja turvallisuusvaltio muovaavat hyvinvointivaltiota

KILPAILUVALTIO

- ❑ tutkimukseen kriittisenä käsitteenä 1990-luvun alussa, mutta myös näkemyksiä kilpailuvaltiosta hyvinvointivaltion välttämättömänä jatkona (Ove K. Pedersen)
- ❑ kilpailukyky vanhastaan keskeinen, mutta pääoman ylijäräinen liikkuvuus 1980-luvulta lähtien muutti kansallisen kilpailukyvyn merkityksiä
- ❑ houkuttelevan toimintaympäristön tuottaminen ja markkinoiminen yrityksille, sijoittajille ja halutuille osaajille
- ❑ ulkoisen ja sisäisen eronteko: “a reifying of global as external and national as internal” (Saskia Sassen)

TURVALLISUUSVALTIO

- ❑ käsite 1980-luvulla ”läpikapitalisoitumisen” ja ”läpivaltiollistumisen” kritiikissä (Joachim Hirsch)
- ❑ turvallisuuden käsitteen laajentaminen, pehmeä turvallisuus, turvallistaminen (Ole Waever)
- ❑ maahanmuutto ja informaatio kansallisina turvallisuusongelmina
- ❑ sota turvallisuuden vastakäsitteenä ja sen sisällön laajentaminen (informaatio-sota, sota koronavirusta vastaan)
- ❑ ulkoinen puuttuminen kansallisvaltion sisäisiin asioihin, todellisuuden hahmottaminen sisäinen–ulkoinen- ja me–he-jakojen avulla
- ❑ Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sodan paluu Eurooppaan -> ”kokonaisturvallisuus” kovan turvallisuuden uhkien näkökulmasta

HYVINVOINTIVALTIOTA SOVITETAAN KILPAILUVALTIOON JA TURVALLISUUSVALTIOON

- ❑ kilpailukyvyn ja budjettikurin perustelu: hyvinvointivaltion pelastaminen
- ❑ hyvinvointivaltion perustelu: kilpailukyvyn ja turvallisuuden edistäminen
- ❑ hyvinvointivaltio kilpailuvaltion ja turvallisuusvaltion tehtävissä
- ❑ ... luo sosiaalisia edellytyksiä innovatiiviselle kilpailukyky-yhteisölle: “sosiaaliset investoinnit”, “sosiaalinen pääoma”, “inhimillinen pääoma”, “riskin jakaminen”
- ❑ ... käsittelee sosiaalisten jakojen ja sosiaalisen järjestyksen ongelmia: “sosiaalinen syrjäytyminen”, “sosiaalinen koheesio”, “kotouttaminen”, “aktivointi”
- ❑ ... ”resilienssi”: kansakunta/kansallinen yhteiskunta ulkoisiin haasteisiin vastaavana toimijana

KANSALLISESTI RAJATTU ”ME”

- ❑ kansallinen ”me” yleisesti nationalismissa, mutta erityisesti kilpailukyvyn ja turvallisuuden retoriikassa
- ❑ valmis kehys rajoja korottavalle muukalaispelkoiselle nationalismille
- ❑ petossyyte poliittisena argumenttina
- ❑ nostalgisen hyvinvointinationalismin ja muukalaispelkoisen nationalismin yhdistelmät pohjoismaisissa oikeistopopulistisissa puolueissa
- ❑ ”Me haluamme hyvinvointivaltion takaisin!” (Perusuomalaisten sosiaalipoliittinen ohjelma 2019)

HYVINVOINTIVALTION DEMOKRAATTISEN NATIONALISMIN YLITTÄMINEN?

- Euroopan integraation ja globaalin hallinnan demokraattinen oikeutus edelleen kansallisvaltioiden varassa
- poliittisen mielikuvituksen ristiriitaiset suunnat
 - ... menneiden saavutusten puolustaminen
 - ... kansallisen kilpailukyvyn ja turvallisuuden uhkien ja vastausten innovatiivinen määrittely
 - ... ylirajainen toimijuus informaation ja kommunikaation globaaleissa verkostoissa
- ”me” ja ”yhteiskunta” yli kansallisvaltion rajojen – samoin vaihtoehtoisten kehityssuuntien kamppailut?
- perspektiivi monikehäiseen demokratiaan ja monikerroksiseen toimijuuteen?
- elämisen ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten edellytysten käsitteleminen kysymyksinä, jotka yhtä aikaa paikallisia, kansallisia, eurooppalaisia ja globaaleja?